

Brødsjø, H. & Johannessen, H. S. (2026). Når åpne materialer entrer pedagogikkundervisningen. I J. P. Østmoen, S. Øvreås, L. V. Hannevig & T. Wilhelmsen (Red.), *Barnehagelærerutdanningen: En profesjonsnær dannings- og utdanning* (s. 105–128). Fagbokforlaget. <https://doi.org/10.55669/oa741006>

Kapittel 6

Når åpne materialer entrer pedagogikkundervisningen

Heidi Brødsjø & Hilde Schau Johannessen

Sammendrag: I kapitlet undersøker vi hvordan åpne materialer i pedagogikkundervisningen kan bidra til barnehagelærerstudenters profesjonsdannelse. Gjennom kvalitative metoder som fokusgruppeintervjuer, spørreundersøkelser og observasjoner viser analyser og funn at åpne materialer kan styrke studentenes profesjonsidentitet ved å fremme kreativitet, improvisasjon og refleksjon i undervisningsrommet. Materialene fremmer kroppslig læring, bidrar til å knytte teori og praksis tettere sammen og gir studentene erfaringer som er overførbare til arbeid med barn i barnehagen. Videre viser studien at materiales agentskap og betydning i pedagogisk arbeid kan utfordre tradisjonelle undervisningsformer ved å legge til rette for det uforutsette. Undervisning som inkluderer åpne materialer, styrker praksisnærheten i utdanningen og kan bidra til at studentene opplever økt bevissthet, inspirasjon og trygghet.

Nøkkelord: improvisasjon, kroppsliggjøring, materialer, profesjonsdannelse, undervisning

Abstract: In this chapter, we examine how open materials in teaching can contribute to the professional development of preschool teacher students. Through qualitative methods such as focus group interviews, surveys and observations, the findings show that open materials can strengthen students' professional identity by fostering creativity, improvisation, and reflection in the learning environment. The materials promote embodied learning, help bridge the gap between theory and practice, and provide students with experiences that are transferable to working with children in kindergartens. Furthermore, the study highlights that the agency and significance of materials in pedagogical work can challenge traditional teaching methods by facilitating the unexpected. Teaching that incorporates open materials enhances practice-oriented education, enabling students to experience increased awareness, inspiration, and confidence.

Keywords: embodiment, improvisation, materials, professional development, teaching

Innledning

Foto 1

Studenter som presenterer seg selv gjennom materialer i undervisning



Rommet fylles med lyder av ord, latter, føtter som forflytter seg, ulike stemmer og gjenklang av materialer som treffer bordplater. Studentene presenterer seg for hverandre og de benytter gjenbruksmaterialer som en forlengelse av fortellingene om seg selv. Materialeene danner bilder og figurer i takt med ordene. En av studentene kommenterer ivrig med blikket rettet mot materialeene på pulten: «Nå måtte jeg virkelig lytte på hva du fortalte meg, og nå ser jeg at vi har noe til felles som jeg ikke visste om». Det er en livlig stemning i klasserommet, der jeg

ser smil, hører ting som klirrer, latter og lystige stemmer. En student ler, og sier muntert: «Husker jeg samlet på sånne brusdingser før».
(En praksisfortelling fra undervisning)

Den innledende praksisfortellingen belyser hvordan barnehagelærerstudentene benytter materialer som en forlengelse av ordene når de presenterer seg selv. Som profesjonsutøvere i barnehagen er det nødvendig med bevissthet om hvordan man kan bruke og samarbeide med materialer. Materialer i vår sammenheng er åpne materialer, gjenbruks- og naturmaterialer (Melhuus & Nordtømme, 2022; Odegard, 2015, 2025). Forskning om materialer i undervisning tar tradisjonelt utgangspunkt i de estetiske fagene i barnehagelærerutdanningen (Fredriksen & Haukeland, 2023). Det finnes også forskning på gjenbruksmaterialer i barnehagesammenheng, som viser at bruk av materialer er nært knyttet til lek og aktiviteter (Carlsen, 2024; Halland, 2019; Odegard, 2015, 2025; Waterhouse et al., 2019). Denne forskningen viser hvordan åpne materialer kan ha betydning for barn og deres væren i verden, og at materialkunnskap kan forstås som en pedagogisk holdning (Hansson, 2016; Melhuus & Nordtømme, 2022; Odegard, 2015, 2025). Både Odegard (2015, 2025) og Melhuus og Nordtømme (2022) peker, med støtte i en posthumanistisk tankegang, på materialets agentskap og deltakelse i pedagogisk arbeid. Ifølge Odegard (2025) er det ikke bare mennesket som har liv, men også materialene.

Studenter møter bruk av materialer i ulik grad i praksisfeltet. Melhuus og Nordtømme (2022, s. 25) beskriver at vi mennesker befinner oss i en materiell verden. Barnehagen er intet unntak, noe som fordrer at studenten bevisstgjøres om den materielle verden som del av sin profesjonsdannelse. Vi omfavnes nærmest av en sjø av materialer, der materialer ikke kun er abstrakte begreper, men relasjonelle og medskapende i pedagogisk praksis (Melhuus & Nordtømme, 2022, s. 25). Økt bevissthet om, og erfaring med, materialer som deltakere med kreativ kraft i en pedagogisk sammenheng kan lære studentene noe ved at noe skapes, og ved at følelser, minner og tanker vekkes (Odegard, 2015, 2025).

Praksisnær undervisning

Forskrift for rammeplan for barnehagelærerutdanning (Kunnskapsdepartementet, 2025) peker på at det skal skapes en helhetlig og praksisnær utdanning for barnehagelærerstudenter. Ifølge Nordkvelle (2020, s. 9) er hensikten

med praksisnærhet at avstanden mellom barnehagefeltet og utdanningssektoren skal minskes. Dette bygger på at høyere utdanning tradisjonelt har hatt en distanse til praksisfeltet. Avstanden til praksisfeltet kan også komme til uttrykk gjennom en form for akademisering av utdanningen, til tross for obligatorisk praksis (Nordkvelle, 2020, s. 9, 11). Halvorsen (2020, s. 34) stiller spørsmål ved om praksisnær undervisning hovedsakelig handler om fysisk nærhet til praksisfeltet, slik som praksisopplæring i barnehagen.

Åpne materialer i undervisningen

I vår undervisning har vi sett på åpne materialer som noe konkret vi kan trekke inn i rommet; noe som kan bidra inn og bli en forlengelse av oss selv. Grunntanken er at materialer i undervisning kan inspirere til kreativ tenkning i pedagogikkfaget i barnehagelærerutdanningen, i emnet Barns utvikling, lek og læring (BULL). I rammeplan for barnehagelærerutdanning skal pedagogikkfaget være et sentralt og sammenbindende fag gjennom hele studieløpet (Kunnskapsdepartementet, 2025; Universitetet i Sørøst-Norge, u.å.). Undervisningen er knyttet til tematikker fra læringsutbyttene og kan vise til kunnskaper, ferdigheter og kompetanse som studentene skal utvikle, eksempelvis improvisasjon i lek. Videre står det at studentene kan benytte ulike uttrykksformer i egne læringsprosesser og i pedagogisk arbeid (Universitetet i Sørøst-Norge, u.å.).

Vi har tatt utgangspunkt i refleksjonsoppgaver i situasjoner der åpne materialer er tilgjengelige for studentene. Materialer kan utvide og utfordre kommunikasjonen mellom faglærer og studenter, samt mellom studentene, slik det er eksemplifisert i praksisfortellingen. I denne sammenhengen har vi knyttet metakommunikasjon til studentens bevissthet om materialenes betydning for deres profesjonsdannelse og profesjonsutøvelse. Bateson (i Birkeland & Carson, 2022, s. 122) viser til at metakommunikasjon kan være all kommunikasjon, og samtidig ha et budskap om relasjonen mellom dem som kommuniserer. Vi har dermed gått fra å samtale om samtalen til å samtale om hva materialene aktivt bidrar til hos studentene (Birkeland & Carson, 2022, s. 121–122). På denne måten har materialene bidratt inn i planleggingen av det vi ikke helt vet hva vil bli, altså det uforutsette.

Avgrensing og problemstilling

Med vår undersøkelse av åpne materialer i pedagogikkundervisning støtter vi oss til Odegards (2015, 2025) og Melhuus og Nordtømmes (2022) forståelse. Vi er opptatt av hva studentene opplever i møtet med materialene i undervisningen. Det finnes forskning på bruk av materialer i undervisning, blant annet Palmer og Elkin Postila (2024) og Fredriksen og Haukeland (2023). Annen forskning, som Ørbæk og Engelsrud (2022), Hegna og Ørbæk (2021) og Fredriksen og Haukeland (2023), tar for seg det kroppslige og kroppsliggjøring, og forståelse av embodiment. I tillegg setter Vangsnes (2018) søke-lyset på improvisasjon knyttet til materialer i undervisningen. Vi benytter disse begrepene innenfor en fenomenologisk tilnærming, som vi vil utdype i teorigrunnet.

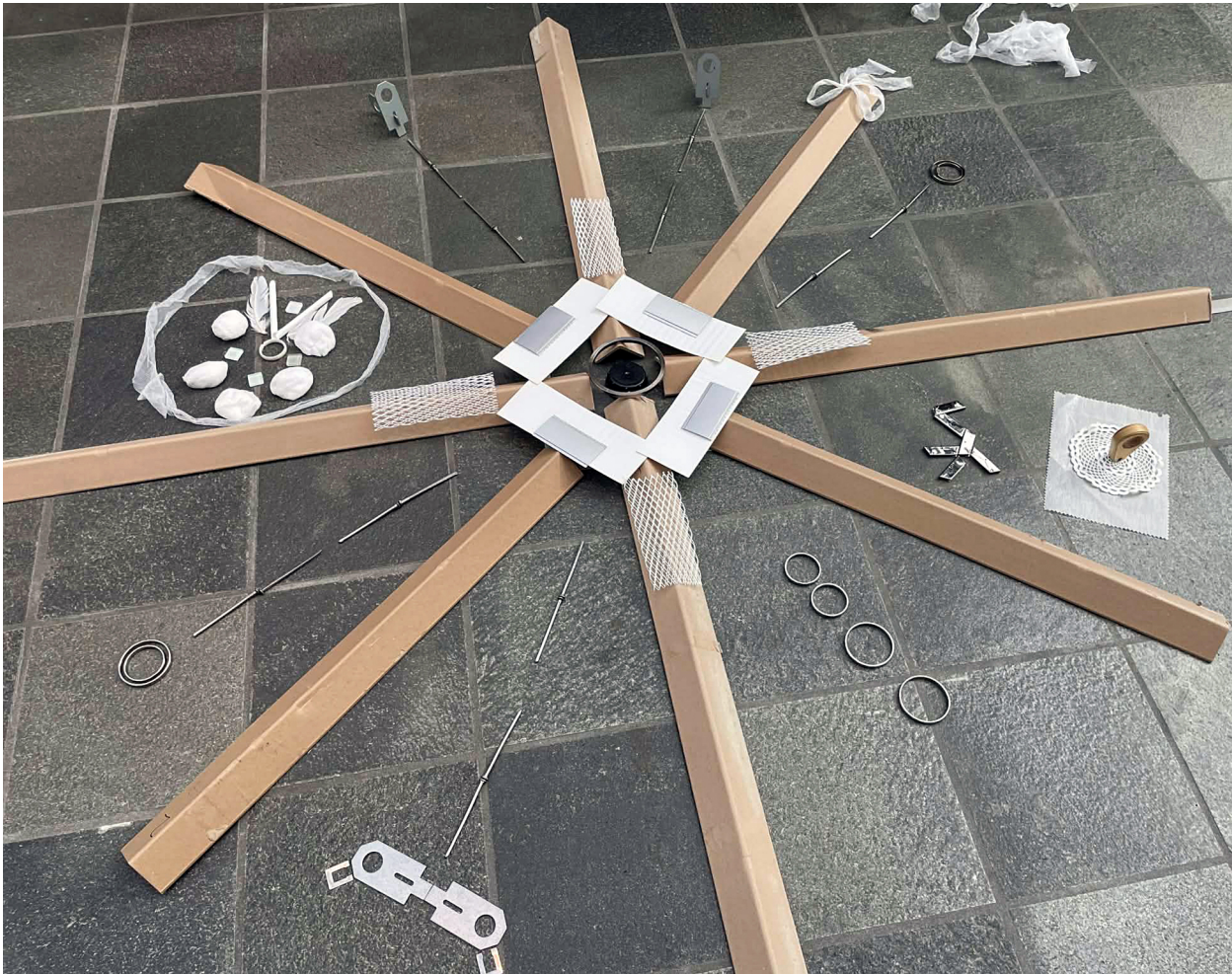
Hensikten med studien er å undersøke om bruk av denne typen materialer i pedagogikkundervisning kan åpne opp for materialers bidrag som kreativ deltaker i profesjonsdannelsen til studentene. Vi ønsker å løfte fram mulighetene og kvalitetene som åpne materialer har med seg, knyttet til relasjonelle og medskapende forhold i undervisningen. Vår problemstilling er: *Hvordan kan møte med åpne materialer i pedagogikkundervisningen få betydning for barnehagelærerstudenters profesjonsdanning?*

Teoretiske perspektiver

For å belyse tematikken i problemstillingen vil vi undersøke hva som ligger i begrepet materialer som deltaker. I tillegg vil vi ta for oss det uforutsette i undervisningen, avgrenset til improvisasjon, og det kroppslige med utgangspunkt i fenomenologien.

Foto 2

Mønstring i undervisning



Materialer som kreative deltakere i profesjonsdannelsen

Materialbegrepet forstås bredt i denne sammenhengen. Barnehagen trenger materialer med flere funksjoner, som barna kan bruke kreativt (Thorbergesen, 2007, s. 61–62). Ifølge Nome (2018) kan åpne materialer brukes av barnehagelærerstudentene for å legge til rette for barns lek og aktiviteter. Odegard (2015, sitert i Odegard, 2025, s. 50) viser til at åpne materialer i de fleste tilfeller ikke har en definert funksjon. Det kan være gjenbruksmaterialer eller verdiløse

materialer, som søppel i form av plast eller naturmaterialer (Odegard, 2025; Penfold & Odegard, 2021).

Odegard (2015, s. 126) beskriver en bevissthet om materialenes muligheter, evne og kreative bruk. Eksempelvis kan materialer brukes i «mønstring» eller mandala (se foto 2–3). Dette stammer fra en indisk og en buddhistisk tradisjon fra Tibet og Japan, der man streker opp og fyller inn sirkelmønstre i sand eller andre naturmaterialer. Mønstring er sett i sammenheng med det å jobbe forgjengelig (Odegard, 2015, s. 60). Betydningen av mønster som dannes her og nå for etterpå å forsvinne, anses som en like verdifull måte å jobbe på som det å danne et produkt som skal vare. Det å verdsette de små øyeblikkene og komme tett på handler om en pedagogisk holdning om å være til stede, å være ved, og å dokumentere (Odegard, 2025, s. 77).

Ifølge Hansson (2016) er det behov for at studentenes kunnskaper om materialer tydeliggjøres. Materialene er et kreativt element i barnehagelærerens profesjonsutøvelse, der gammelt kan bli nytt og kjent kan bli ukjent. De er menneskeskapt og kulturelle produkter, som fungerer som verktøy for og forlengelse av menneskekroppen (Hansson, 2016, s. 51, 55, 80). Disse materialene beskrives som gjensidig avhengige av hverandre og inngår i den store konteksten i et menneskes liv. Danning foregår gjennom ulike uttrykk, der medier og materialer er vesentlig til stede og i samspill med hverandre (Ødegård, 2012, sitert i Hansson, 2016, s. 51–52).

Et bevisst forhold til materialenes betydning er en sentral del av barnehagelærerens profesjonsdannelse (Carlsen, 2024, s. 147). Materialene kan være sammenkoblingen mellom kropper og omgivelser, særlig knyttet til barna, men også til estetisk utvikling og forståelse av mening. Alle som deltar i møter med materialer, vil potensielt sett inngå i kontinuerlige meningsskapende prosesser (Carlsen, 2024, s. 147). Odegard (2025, s. 52) underbygger dette ved å fremheve at materialer kan ha pedagogiske egenskaper, for eksempel ved å bidra til barns kreativitet og estetiske utforskning. Med bakgrunn i denne tenkningen kan det hevdes at «menneskers forståelse av seg selv og verden formes gjennom omgang med hverdagens ting» (Evenstad & Andreassen Becher, 2010 i Odegard, 2015, s. 99). Her kan den materielle vendingen anerkjennes gjennom å løfte frem hverdagslige ting som rommene, menneskene, luktene og lyset vi omgir oss med (Odegard, 2015, s. 99).

Profesjonsdannelse – materialenes rolle

Profesjonsdanning begynner med barnehagelærerutdanningen (Høydalsvik & Leer-Salvesen, 2022, s. 104). Hensikten med å invitere materialene inn i undervisningsrommet er at studentene kan møte og anvende dem som berikende og aktive deltakere i sin læring. Dette kan gi studentene erfaringer med en deltagende og dialogisk undervisning, som igjen blir en del av profesjonsdannelsen (Sletten & Juritsen, 2022, s. 147; Østmoen & Wilhelmsen, 2022, s. 199). Profesjonsdannelsen innebærer å ta et selvstendig ansvar for egen utviklingsprosess, og dette bør få konsekvenser for hvordan undervisningen organiseres (Hennum & Østrem, 2016, s. 104–105). I vår undervisning har vi lagt opp til at studenter og materialer møtes. Dette gir studentene muligheter til å ta aktiv del i sin egen dannelsesprosess i undervisningssituasjonen, noe som igjen kan bidra til utvikling av profesjonsidentitet.

Undervisning med blikk for det uforutsette

Vår forståelse av undervisning er tuftet på verdien av det uforutsette (Biesta, 2014, s. 31). Dette er for å ansvarliggjøre studentene til å ta aktiv del i undervisningen. Torgersen (2015, s. 21) spør om det er mulig å planlegge undervisning slik at uforutsette situasjoner kan utnyttes til å bli produktive øyeblikk. Han spør også: Bør eller kan slike øyeblikk planlegges? Disse spørsmålene blir aktuelle når vi lar materialene entre pedagogikkundervisningen. Vi kan ikke planlegge øyeblikkene som oppstår når materialer og studenter møtes, men vi kan legge til rette for møtene og dermed for at produktive øyeblikk kan oppstå. Videre utfordrer det uforutsette prinsippet om erfaringslæring. Straks det uforutsette legges inn som en forutsetning, vil de ordinære didaktiske modellene ikke være tilstrekkelige, ettersom de ikke tar høyde for det uforutsettes natur (Torgersen, 2015, s. 21).

Foto 3

Mønstring i undervisningen, et besøk fra Kreativt gjenbrukssenter



Biesta (2014, s. 31) trekker frem at lærere må være «pedagogisk virtuose», det vil si at de må foreta situasjonsbestemte vurderinger av hva som er pedagogisk ønskelig. Produksjon og undervisning handler ikke bare om hvordan ting skal gjøres eller hva som skal gjøres. Vi som lærere produserer aldri våre studenter; de eksisterer allerede som menneskelige subjekter i seg selv (Biesta, 2014, s. 31). Dette innebærer at pedagogikk både kan være risiko og improvisasjon. Nordtømme (2015, s. 12) beskriver at det ikke alltid er mulig å vite

hvordan materialer møtes av barna eller studentene, eller hvilke fenomener som trer fram i form av lek, temaer eller lekende bevegelser. Derfor må det være en åpenhet for det overraskende og det improviserte i barnehagene, som skaper lyst til lek, improvisasjon og utforskning. Rom og materialer, som pedagogiske ressurser, bidrar dermed til å skape mening og meningsfulle relasjoner (Nordtømme, 2015, s. 12).

Ifølge Vangsnes (2018, s. 18) kan improvisasjon som fenomen peke på uforutsette, dynamiske og estetiske praksiser som skjer her og nå, gjerne sammen med andre. Denne forskningen viser til drama, som er kjent for improvisasjon, i utdanning av lærere. Forfatteren kobler dette til didaktikken i undervisningen: hvordan faglærer legger til rette for struktur og improvisasjon, og hvordan man kan planlegge for det uforutsette. Det vil da handle om å trene på og samtidig bygge opp ferdigheter eller strategier, som kan tas med ut i egen yrkesutøvelse. Andre sentrale deler i improvisasjon er dialogen, der studentene er deltakere i en kollektiv prosess. Kommunikasjon, samarbeid og demokratiske prosesser er sentrale elementer med utgangspunkt i valgte rammer eller tema for prosessen (Vangsnes, 2018, s. 18–20).

Barnehagelærerprofesjonen må også forholde seg til bærekraftige perspektiver knyttet til bruk av materialer (Kunnskapsdepartementet, 2017). Studentenes holdninger til materialer er derfor sentrale i deres profesjonsutøvelse. Materialer som kan oppfattes som søppel eller verdiløse, kan få ny betydning. Fremtidige pedagoger bør allerede i utdanningen oppmuntres til å møte det ukjente, utforske det og være åpne for det som oppstår underveis (Liset et al., 2011, s. 19). Slik vi ser det, kan denne formen for undervisning, eller improvisasjon, forstås i lys av et bærekraftig perspektiv, der holdninger til materialer kan dannes og omdannes (Melhuus & Nordtømme, 2022; Odegard, 2015, 2025).

Det kroppslige som uttrykksform

Ørbæk og Engelsrud (2022, s. 43) viser til at kroppen som uttrykksform, knyttet til kroppslige erfaringer eller kroppslige møter, ikke alltid har vært anerkjent innen utdanningsforskning. De støtter seg samtidig til forståelsen av fenomenologisk persepsjon (Ørbæk & Engelsrud, 2022, s. 43). Ifølge Løkken (2005, s. 31–32) kan dette kobles til kroppssubjektet, der bevisstheten om opplevelsen av her og nå er kroppsliggjort. I sitt litteraturstudium trek-

ker Hegna og Ørbæk (2021, s. 420) frem «embodied teaching and learning» (kroppsliggjort undervisning og læring). Løkken (2005), Hegna og Ørbæk (2021, s. 421) og Melhuus og Nordtømme (2022, s. 27) viser til Merleau-Ponty, som etablerte kroppsfenomenologien og argumenterte for at det ikke er mulig å være i verden uten at tingene i verden gjør noe med oss. I den fenomenologiske tenkningen er mennesker og materialer sidestilt: De påvirker hverandre gjensidig og danner en helhet. I møte med tingene kan mennesket oppleve at bruken av materialer gjør at man blir kjent med seg selv på nye måter (Melhuus & Nordtømme, 2022, s. 28).

Palmer og Elkin Postila (2024) beskriver hvordan barnehagelærerstudenter kombinerer kroppslige aktiviteter og refleksjon i undervisningen, knyttet til gruppearbeid og workshops med tema matematikk. I deres studie bruker studentene både kroppen og hands-on-aktiviteter for å bli bedre til å forstå 4–5-åringer i barnehagen. Andre faktorer inkluderer samarbeid og kreative prosesser som oppsto i gruppeaktiviteter, der studentene ble kjent med ulike verktøy og materialer (Palmer & Elkin Postila, 2024, s. 198–199). Fredriksen og Haukeland (2023) belyser begrepene embodiment og «embodied relational learning» (kroppsliggjort relasjonell læring), som brukes i undervisningen innenfor estetiske fag. Denne type læring omfavner slektskapet ikke bare mellom mennesker, men også på tvers av arter og den mer-enn-menneskelige verdenen, og inkluderer andre krefter som bidrar til å skape verden vi lever i (Fredriksen & Haukeland, 2023).

Metodisk tilnærming

Denne studien er vitenskapelig forankret i et kvalitativt design med en fenomenologisk tilnærming (Johannessen et al., 2021, s. 166–167). Vi belyser barnehagelærerstudentenes subjektive meninger i lys av erfaringer og opplevelser. Vi har benyttet metodetriangulering og anvendt flere kvalitative metoder for å samle inn empiri (Johannessen et al., 2021, s. 257). Vi har gjennomført fokusgruppeintervju, spørreundersøkelse og observasjoner i egen undervisning. Informantene våre er barnehagelærerstudenter på 2. trinn innenfor kunnskapsområdet BULL og faglærere i pedagogikk ved et universitet.

Fokusgruppeintervju

Vi gjennomførte fokusgruppeintervju i to deler med en gruppe på seks studenter og tre faglærere. Ifølge Tjora (2021, s. 137) kan fokusgruppeintervju minne om dybdeintervju, der vi går i dybden på tematikken. Her kan vi diskutere og reflektere rundt ett eller flere temaer som forskerne har satt på forhånd (Tjora, 2021, s. 137–138). For å sikre gode forutsetninger for intervjuet benyttet vi en kort intervjuguide. Vi utformet fire overordnede spørsmålstema som ble fordelt mellom de to delene.

Under fokusgruppeintervjuet var en av de tre faglærerne moderator og ledet samtalen. Ifølge Tjora (2021, s. 139) er moderatorens oppgave å lede intervjuet ved å sørge for at alle kommer til ordet, formulere nye spørsmål og følge opp tematikk. Han trekker frem at det kan være en god idé å bruke flere moderatorer under et intervju. I denne sammenhengen valgte vi å bruke en hovedmoderator og to medmoderatorer. Vi anvendte ulike former for stimulusmaterialer, som Tjora (2021, s. 139) omtaler som «props», inkludert åpne materialer (se foto 4).

Foto 4

Mønstring i del to av fokusgruppeintervjuet



Den første delen av fokusgruppeintervjuet ble gjennomført i formingsrommet, som benyttes til undervisning. Der var det hyller med kjente materialer som finnes i barnehager og brukes i undervisning. Informantene hadde hatt undervisning om åpne materialer før intervjuet (se foto 1–3). I den andre delen av intervjuet plasserte vi ut åpne materialer (props) som inspirasjon på bordet i et møterom. Dette bidro til å skape en uformell ramme for intervjuet, som igjen førte til en impulsiv mønstring midt under intervjuet (se foto 4).

Spørreundersøkelse

Basert på svarene og analysen fra fokusgruppeintervjuet ønsket vi å vite mer om studenters opplevelse av åpne materialer i undervisningen. I den sammenheng formulerte vi åpne spørsmål til en spørreundersøkelse (Johannessen et al., 2021, s. 292). Åpne spørsmål gjør det lettere for studentene å svare utfyllende i et spørreskjema (Johannessen et al., 2021, s. 292). Vi brukte et digitalt spørreskjema for å nå ut til flere studenter, og 35 av 52 informanter svarte.

Observasjon

Observasjonene, inkludert praksisfortelling og foto, brukes til å synliggjøre «gjøringene» i undervisningen og underbygge funnene fra fokusgruppeintervjuet og spørreundersøkelsen. Datamaterialet ble innhentet ved hjelp av deltagende observasjon, der vi, som faglærere, deltok i undervisningen i BULL (Dalland & Dalland, 2024, s. 119). Vi dokumenterte observasjonene i form av feltnotater fra undervisningen (Tjora, 2021, s. 110). Disse feltnotatene ble videre utformet til en praksisfortelling, som vi har valgt å innlede artikkelen med (Fennefoss & Jansen, 2004, s. 16). Vi har også brukt foto for å visualisere det vi gjorde, både i fokusgruppeintervjuet og i undervisningen.

Diskursanalyse

Vi benyttet diskursanalyse som innfallsvinkel for å analysere det transkriberte materialet fra fokusgruppeintervjuet og deretter svarene fra spørreundersøkelsen. Diskursanalyse kan forstås som en kritisk analyse av språk i muntlig og skriftlig form (Johannessen et al., 2021, s. 244; Johannessen et al., 2018, s. 51). Kunnskap forstås her som sosialt konstruert gjennom samspill og språk, der

utsagn fra informantene kan ses som en form for diskursiv praksis (Ulleberg, 2007, s. 71). I den forbindelse kan diskursiv praksis vise til kunnskapen som oppsto da åpne materialer entret undervisningen og ble tematisert i fokusgruppeintervjuet, og hvordan dette kan utfordre diskursen om praksisnær barnehagelærerutdanning (Ulleberg, 2007, s. 71). Diskursanalyse anvendes ofte opp mot tekstanalyse, men kan også benyttes ved analyse av intervju- og spørreundersøkellesmateriale (Johannessen et al., 2018, s. 68).

Vi analyserte hvilke tale- og forståelsesmåter som er dominerende i informantenes utsagn, i fem steg (Johannessen et al., 2018, s. 65, 73; Ulleberg, 2007, s. 71). I steg 1 sammenfattet vi den transkriberte empirien fra fokusgruppeintervjuet og deretter spørreundersøkelsen (Johannessen et al., 2018, s. 73). I steg 2 hadde vi et kritisk analytisk blikk på empirien og så etter ulike tematikker, som materialer, undervisning, gjenbruk og bærekraft. I steg 3 gjorde vi oss kjent med forskningsfeltet som omhandler åpne materialer, og som peker mot at det anvendes sammen med barn i barnehagen. I steg 4 gjorde vi oss kjent med konteksten knyttet til åpne materialer, praksisnærhet, profesjonsrollen og undervisning. I det avsluttende steg 5 undersøkte vi hva intervjuet og spørreundersøkelsen belyste om tematikken (Johannessen et al., 2018, s. 73–76). Her fokuserte vi på å trekke ut relevante funn fra intervjuet og spørreundersøkelsen (Tjora, 2021, s. 218). Dette for å undersøke informantenes erfaringer og opplevelser i relasjon til problemstillingen (Johannessen et al., 2018, s. 68).

Etiske hensyn

Studiet er meldt til Sikt, og lydopptak er benyttet med samtykke (www.nettskjema.no) fra informantene. Informantene anonymiseres som studenter, og sitatene markeres som fokusgruppeintervju (F) og spørreundersøkelse (S) (Dalland & Dalland, 2024, s. 207–216). Anonymisering gjelder også i valg av foto, som har søkelys på det gjørende, og der ingen ansikter eller andre kjennetegn fra informantene er synlige. Bruk av foto og praksisfortelling kan regnes som en form for skjult og spontan observasjon, siden studentene ikke ble informert om at vi ville bruke våre betraktninger og observasjoner til å underbygge funnene (Tjora, 2021, s. 92).

En hensikt med å bruke fokusgruppeintervju var å trygge informantene ved at de var flere sammen. Samtidig kunne det i en slik situasjon komme spontane utsagn, der de kunne spille videre på hverandres uttalelser og dermed

få til en rikere samtale (Tjora, 2021, s. 138). Rammene rundt kan ha påvirket informantenes svar, inkludert de fysiske rommene, undervisningen de hadde vært gjennom, mønstringen som oppsto i situasjonen, og tilstedeværelsen av tre faglærere. Vi har anvendt Sikt KI for å identifisere grammatiske feil og forbedringsområder.

Diskusjon og implikasjoner av funn

Her vil vi diskutere og presentere sentrale implikasjoner av funnene i lys av vår problemstilling: *Hvordan kan møte med åpne materialer i pedagogisk-undervisningen få betydning for barnehagelærerstudenters profesjonsdannelse?* Profesjonsdannelsen inkluderer evnen til å håndtere det uforutsigbare. Varierte materialer kan bidra til å gi studentene innsikt i profesjonsutøvelsen. Sammenhengen mellom kropp, omgivelser og materialer er derfor en viktig del av studentenes profesjonsdannelse. Diskusjonen er strukturert rundt tre hovedområder: 1) når materialer entrer undervisningsrommet som inspirasjon, 2) når materialer skaper sammenheng mellom teori og praksis, og 3) materialenes betydning for øyeblikket her og nå.

Når materialer entrer undervisningsrommet som inspirasjon

Når studentene får mulighet til å oppleve åpne materialer i undervisningen, kan det både inspirere, tilføre variasjon og gi en opplevelse av praksisnærhet. Samtidig kan dette åpne for nye muligheter i praksisfeltet. Når studentene lyttet til hverandres fortellinger, oppdaget de hvordan materialene utvidet forståelsen av barn, lek og materialer. En av studentene formulerte det slik at: «Får mer inspirasjon om å bruke materialer i arbeidslivet seinere» (S), en annen sa at: «De (faglærere) har vært flinke til å ha variert undervisning, og tatt med materialer som passer like godt i barnehagen» (S), og en tredje reflekterte opp mot mønstring at: «... Det er sånn vi jobber i barnehagen» (F). Dette underbygges av forskning fra barnehagefeltet, der materialer kan stimulere og ikke hemme barnas lek og aktivitet (Carlsen, 2024; Halland, 2019; Odegard, 2015, 2025; Waterhouse et al., 2019). Studentene uttalte at de

opplevde engasjement og inspirasjon når materialene ble en naturlig del av, og en forlengelse av, den tradisjonelle undervisningen.

I tillegg til å inspirere i undervisningen reflekterte flere studenter over hvordan materialer vekket minner fra egen barndom og ga dem nye idéer til arbeid med barn. I praksisfortellingen nevner en student at de husket hvordan de samlet på «brusdingser», også kjent som dratapper eller boksringer. Denne gjenkjennelsen viser hvordan materialer kan åpne for refleksjon og ny innsikt i profesjonsutøvelse. Å bruke åpne materialer som kan transformeres i lek (Odegard, 2015, 2025) kan gi studentene en utvidet forståelse av hvordan materialer kan inngå i ulike situasjoner i barnehagen. Dermed sees møte med materialer i sammenheng med profesjonsdannelsen, som igjen kan ha påvirkning på profesjonsutøvelsen (Hennum & Østrem, 2016). En student beskrev det slik: «Det gir meg et mer åpent sinn til å ta med materialer inn i en barnegruppe, og dette har gitt meg trygghet til å tørre» (S). Når materialene blir en naturlig del av undervisningen, opplever studentene engasjement og inspirasjon, noe som kan styrke deres profesjonsdannelse.

Hennum og Østrem (2016) omtaler at barnehagelærerutdanningen kan være en dannelsesreise. Som praksisfortellingen illustrerer, kan organiseringen av undervisningen ha betydning for denne reisen. Å variere undervisningen kan bidra til å berike studentenes dannelsesreise (Hennum & Østrem, 2016). Som nevnt over trekker en student frem at faglærere har vært flinke til å variere undervisningen og anvende materialer som passer godt i barnehagen. Materialer kan dermed få en overføringsverdi, slik studenten viser til, som de som fremtidige barnehagelærere kan bruke i praksis. Ifølge Odegards (2025) forskning kan det å ta inn materialer som aktive bidragsyttere i undervisningen være en utvidelse, og samtidig en utfordring, til pedagogikkfaget slik vi kjenner det. Eller som en annen student sa det: «Det (materialer) har en virkning, og det er inspirasjon til materiell å bruke i diverse settinger, der eksempler med materiell hjelper å styrke rollen» (S). Gjennom slike praksisnære aktiviteter kan studentene se sammenhenger mellom teori og praksis på en måte som styrker deres profesjonsdannelse.

Når materialer skaper sammenheng mellom teori og praksis

Funnene viser at studentene opplever at materialer har blitt brukt som en aktiv og variert del av undervisningen i pedagogikkfaget. Materialene hjelper

studentene med å knytte teori til praksis. Som en student ytret: «Materiell som har vært til hjelp for å forstå hvordan løse oppgaver» (S). Materialenes kreative agens (Odegard, 2015, 2025) ser dermed ut til å bidra til en dypere forståelse av hvordan teori og praksis kan sees i sammenheng.

Videre ser vi at studentenes individuelle forhold til materialer kan påvirke deres opplevelse av læring. En av studentene beskrev: «Jeg har alltid hatt et behov for å ha noe i hendene» (F). En annen student kommenterte: «Materialene prater litt for oss» (F). Disse refleksjonene viser hvordan kroppslige erfaringer kan bidra til en dypere forståelse av materialenes rolle. Ørbæk og Engelsrud (2022) peker på hvordan det å holde noe i hendene kan skape en form for kroppslig bevissthet, der materialene nesten blir en del av oss. Dette kan forstås som et kroppssubjekt i tråd med Løkken (2005), der materialene fungerer som en forlengelse av menneskekroppen og deltar i en dialog med studenten. Materialenes evne til å «prate for oss» står sentralt i en fenomenologisk tankegang, der mennesker og materialer betraktes som sidestilte (Melhuus & Nordtømme, 2022). Denne tankegangen kommer tydelig frem i praksisfortellingen, der møtet mellom studenter og materialer utviklet seg til en form for kommunikasjon. Det skjer en kommunikasjon, og en forlengelse av menneskekroppen, for å si det med Hansson (2016).

Selv om bruken av åpne materialer i dette tilfellet hovedsakelig har vært knyttet til mønstringsaktiviteter, ser vi at dette kan ha en overføringsverdi til andre kunnskapsområder. En av studentene sa at «Hvis vi jobber med mønstring (se foto 1-3), så kan vi faktisk ut fra det se at vi jobber med alle fagene på en gang. Det er sånn vi jobber i barnehagen» (F). Dette peker på hvordan mønstring kan åpne for en helhetlig tilnærming som innlemmer ulike fagområder, noe som også gjenspeiler praksis i barnehagen. Gjennom mønstring deltar studentene i meningsskapende prosesser, slik Carlsen (2024) beskriver. Disse prosessene er nært knyttet til kroppslige uttrykksformer, som Palmer og Elkin Postlia (2024) fremhever i sin forskning på gruppearbeid og materialbaserte prosesser.

Ifølge Melhuus og Nordtømme (2022) kan man bli kjent med seg selv på andre måter i møte med materialer. Som en student uttrykte, som nevnt tidligere: «Det (materialer) har en virkning, og det er inspirasjon til materiell å bruke i diverse settinger, der eksempler med materiell hjelper å styrke rollen» (S). Den kroppslige og relasjonelle læringen som Fredriksen og Haukeland (2023) fremhever, kan være utviklende og styrke studentenes profesjonsrolle.

Gjennom slike erfaringer får studentene en større forståelse av hvordan materialer kan brukes i ulike sammenhenger.

Materialenes betydning for øyeblikket her og nå

Å trekke åpne materialer inn i undervisningen handler om å gi studentene mulighet til å utvikle både bevissthet og kunnskap om materialenes potensial som en del av deres praksis. Når undervisningsrommet åpnes for improvisasjon og overraskelser, opplever studentene at dette fremmer lysten til å leke, utforske og være kreative. En slik tilnærming kan skape forbindelser mellom møter med materialer og studentenes profesjonsdannelse. Vi trekker her en parallell til Nordtømme (2015), som fremhever hvordan barn møter materialer med nysgjerrighet og åpenhet, noe som også kan overføres til studentenes læringsprosesser. Studentene i vårt utvalg lot seg eksempelvis overraske av hva åpne materialer bidro med i undervisningen. En student sa det slik: «Materialer gjør faktisk undervisningen gøyere» (S). Dette kan gi innsikt i verdien av det uforutsette som en sentral del av barnehagelærerprofesjonen, på samme måte som pedagogikken, som også er uforutsigbar og risikofyllt (Biesta, 2014).

Møter med åpne materialer innebærer ofte en viss grad av det uforutsigbare. Dette kan utfordre studentene på nye måter, og ifølge Torgersen (2015) kan ikke slike øyeblikk planlegges fullt ut. Biesta (2014) beskriver hvordan denne uforutsigbarheten kan innebære en risiko, samtidig som den skaper rom for læring og refleksjon. Nordtømme (2015) påpeker at vi ikke kan forutsi møtet mellom studentene og materialene. Et eksempel på dette kommer frem i en students refleksjon: «For jeg gikk jo til de fargene jeg liker, men jeg har jo ikke lagd det mønstret her før. Så det er med de materialene. Så noe kjent, noe nytt. Så slik at du lærer noe om deg selv, når du jobber» (F). Dette sitatet illustrerer hvordan studentenes møte med materialene bidro til både selvinnsikt og læring.

I den innledende praksisfortellingen, der studentene presenterte hverandre gjennom bruk av materialer, var improvisasjonen til stede (Biesta, 2014; Vangsnes, 2018; Melhuus & Nordtømme, 2022). Praksisfortellingen viser at materialene kan bidra med noe uventet. En av studentene uttrykte at ved å lytte til hva medstudenten fortalte, oppdaget de at de hadde noe felles som hen ikke visste om. Dette illustrerer hvordan materialene ikke bare fungerer

som et visuelt uttrykk, men også som en inngang til samspill og forståelse. Flere studenter beskrev hvordan materialene bidro til en følelse av trygghet i undervisningen. En student uttrykte det slik: «... dette (materialene) har gitt meg trygghet til å tørre» (S). Materialenes tilstedeværelse i undervisningsrommet skapte en form for gjensidighet og fungerte som en ressurs for improvisasjon og mening (Nordtømme, 2015). En annen student beskrev det treffende: «Materialene prater litt for oss» (S), noe som indikerer at materialene kan oppleves som en forlengelse av studentene selv og bidra med «sin kunnskap og liv» (Odegard, 2025; Hansson, 2016).

Improvisasjon som fenomen krever bevissthet om øyeblikket, samtidig som det forutsetter planlegging for det uforutsette (Vangsnes, 2018). Selv om hensikten med mønstringen i undervisningen ikke direkte var å knytte sammen ulike fagområder, beskriver en student likevel hvordan dette skapte helhet og sammenheng: «Hvis vi jobber med mønstring (foto 2–3), så kan faktisk ut fra det se at vi jobber med alle fagene på en gang. Det er sånn vi jobber i barnehagen» (F). Dette utsagnet illustrerer hvordan materialene kan åpne for en helhetlig tilnærming, der uforutsette situasjoner kan bli produktive læringsøyeblikk (Torgersen, 2015). Som faglærere gir observasjon av studentenes interaksjon med materialene oss mulighet til å være nærværende i de små, men betydningsfulle øyeblikkene (Odegard, 2025). I et slikt øyeblikk husket en student, ved synet av en dratapp, at hen hadde samlet «brusdingser». Dette møtet utløste et minne som studenten spontant delte med en medstudent. Odegard (2025) beskriver hvordan minner, fortellinger og tanker kan vekkes i møte med materialer. Dette viser hvordan materialer kan sette i gang refleksjon og dialog.

Odegard (2015) skriver frem begrepet forgjengelig i forbindelse med mønstring, og beskriver hvordan denne kvaliteten skaper rom for øyeblikk som både er flyktige og meningsfulle. Vi tolker studentenes møter med materialer som betydningsfulle erfaringer som gir innsikt og refleksjon i øyeblikket. En student satte ord på dette slik: «Det å holde på med materialer vil jo hjelpe deg til å finne ut hvem du er, er det det du tenker? Ja, det er det jeg tenker. Hva liker jeg? Hvordan vil jeg uttrykke meg? Hvem vil jeg være?» (F). Dette sitatet viser hvordan materialene kan bidra til innsikt knyttet til studentenes identitet og selvrefleksjon.

Oppsummering

I vårt arbeid med problemstillingen: *Hvordan kan møte med åpne materialer i pedagogikkundervisningen få betydning for barnehagelærerstudenters profesjonsdannelse?* har vi sett at barnehagelærerstudentenes kunnskap om og erfaringer med åpne materialer kan bidra til å utvikle profesjonsidentitet. Samlet sett viser funnene at materialer kan bidra til å utfordre og utvide studentens perspektiver, samtidig som de gir praktiske erfaringer som er direkte relevante for deres fremtidige yrkesutøvelse. Materialene kan fungere både som inspirasjon og som en forbindelse mellom teori og praksis. Mulighetene som ligger i de fysiske møtene i undervisningen mellom materialer, hender og mennesker, kan få betydning for profesjonsdannelsen. Dette forutsetter at vi gir agentskap til tingene vi omgir oss med i undervisningen, det vil si at vi anerkjenner materialenes betydning.

Når studentene tar aktivt del i undervisningen og ikke kun er mottakere av et budskap fra lærerne, får de mulighet til å kroppsliggjøre eller sanse kunnskapen. Dette kan også overføres til profesjonsdannelsen. Vi mener at studentenes subjektivitet ivaretas gjennom møtene deres med materialene i undervisningen. Disse dannelsesmøtene mellom materialer, studenter og faglærere skaper subjektive fortellinger som kan ha betydning for profesjonsdannelsen. Som en student uttrykte: «materialer hjelper til å finne ut hvem du er».

Denne studien har også gitt oss idéer til videre forskning om materialenes rolle i undervisning. Vi vil særlig trekke fram at foto og praksisfortellinger kan benyttes videre i undervisningen. Videre finnes det muligheter for samarbeid mellom praksisfeltet og profesjonsutdanningen med sikte på å videreutvikle og samskape nye møter med materialer. Vi fremhever et fellesskap i undervisningen, der studenter, materialer og faglærer inngår i et samspill. Dette gir et spennende potensial for videre utvikling i samarbeid med studentene og materialene.

Referanser

- Biesta, G. J. J. (2014). *Utdanningens vidunderlige risiko*. Fagbokforlaget.
- Birkeland, Å. & Carson, N. (2022). *Veiledning for barnehagelærere* (5. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Carlsen, K. (2024). A realistic nostalgia for the future – exploring materials and material utterings in a preschool for sustainability. *Tímarit um uppeldi og menntun (Rafræn útgáfa)*, 33(1), 135–150. <https://doi.org/10.24270/tuuom.2024.33.8>
- Dalland, O. & Dalland, C. (2024). *Metode og oppgaveskriving* (8. utg.). Gyldendal.
- Fennefoss, A. T. & Jansen, K. E. (2004). *Praksisfortellinger: på vei til innsikt og forståelse*. Fagbokforlaget.
- Fredriksen, B. C. & Haukeland, P. I. (Red.). (2023). *Crafting relationships with nature through creative practices*. Scandinavian University Press. <https://doi.org/10.18261/9788215069197-23>
- Halland, S. A. (2019). Toddleren sitt møte med gjenbruksmaterialar. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 37(1), 81–94. <https://doi.org/10.5324/barn.v37i1.3008>
- Halvorsen, G. S. (2020). Hva kan praksisnær undervisning være? I Y. T. Nordkvelle, L. Nyhus, A. Røisehagen & R. H. Røthe (Red.), *Praksisnær undervisning: i praksis og teori* (s. 33–52). Cappelen Damm Akademisk/NOASP (Nordic Open Access Scholarly Publishing). <https://doi.org/10.23865/noasp.97>
- Hansson, H. (2016). *En barnehage til begjær: å gi form til barnehagens innhold*. Fagbokforlaget.
- Hegna, H. M. & Ørbæk, T. (2021). Traces of embodied teaching and learning: a review of empirical studies in higher education. *Teaching in higher education*, 29(2), 420–441. <https://doi.org/10.1080/13562517.2021.1989582>
- Hennum, B. A. & Østrem, S. (2016). *Barnehagelæreren som profesjonsutøver*. Cappelen Damm Akademisk.
- Høydalsvik, T. E. & Leer-Salvesen, H. G. (2022). Overgangsufordringer for studenter i første semester av barnehagelærerutdanninga. I A. R. Moxnes, T. Wilhelmsen, S. Øverås, M. O. Santana & T. K. Aslanian (Red.), *Barnehagelærerutdanning i endring: å forske på egen undervisningspraksis i høyere utdanning* (s. 103–116). Universitetsforlaget.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2021). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (6. utg.). Abstrakt forlag.
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen – innhold og oppgaver*. Utdanningsdirektoratet.
- Kunnskapsdepartementet (2025). *Forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning*. (FOR-2025-07-04-1447) Lovdata. <https://lovdata.no/forskrift/2025-07-04-1447>
- Liset, M. S., Myrstad, A., Sverdrup, T. & Sverdrup Liset, M. (Red.). (2011). *Møter i bevegelse: å improvisere med de yngste barna*. Fagbokforlaget.
- Løkken, G. (2005). *Toddleren som kroppssubjekt*. Cappelen Akademisk Forlag.
- Melhuus, E. C. & Nordtømme, S. (2022). *Mellom steder, rom og materialer: teoretiske utforskninger i barnehagen* (1. utg.). Fagbokforlaget.

- Nome, D. Ø. (2018). De yngste barna: medvirkning og danning. I V. Glaser, I. Størken & M. B. Drugli (Red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen: Forskning og praksis* (2. utg., s. 512–523). Fagbokforlaget.
- Nordkvelle, Y. T. (2020). Praksisnær undervisning – nytt begrep og ny realitet? I Y. T. Nordkvelle, L. Nyhus, A. Røisehagen & R. H. Røthe (Red.), *Praksisnær undervisning: i praksis og teori* (s. 7–32). Cappelen Damm Akademisk/NOASP (Nordic Open Access Scholarly Publishing). <https://doi.org/10.23865/noasp.97>
- Nordtømme, S. (2015). En teoretisk utdyping av rom og materialitet som pedagogisk ressurs i barnehagen. *Nordisk barnehageforskning*, 10. <https://doi.org/10.7577/nbf.1429>
- Odegard, N. (2015). *Gjenbruk som kreativ kraft: når (materi)AL(ite)T henger sammen med alt*. Pedagogisk forum.
- Odegard, N. (2025). *Eстетisk utforskning med materialer: en barnehagepedagogisk kraft*. Fagbokforlaget.
- Palmer, A. & Elkin Postila, T. (2024). Dress like a winner: mathematical investigations in a design workshop in an early childhood education teacher education programme. *Gender and education*, 36(2), 198–212. <https://doi.org/10.1080/09540253.2024.2305948>
- Penfold, L. K. & Odegard, N. (2021). Making Kin with Plastic Through Aesthetic Experimentation. *Canadian children*, 46(2), 51–65. <https://doi.org/10.18357/jcs462202119559>
- Sletten, B. O. & Juritsen, L. (2022). Profesjonsveilederens rolle i møte med studenten – en «sokratisk klegg». I A. R. Moxnes, T. Wilhelmsen, S. Øverås, M. O. Santana & T. K. Aslanian (Red.), *Barnehagelærerutdanning i endring: å forske på egen undervisningspraksis i høyere utdanning* (s. 146–160). Universitetsforlaget.
- Thorbergesen, E. (2007). *Barnehagens rom: nye muligheter*. Pedagogisk forum.
- Tjora, A. H. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utg.). Gyldendal.
- Torgersen, G.-E. (Red.). (2015). *Pedagogikk for det uforutsette*. Fagbokforlaget.
- Ulleberg, H. P. (2007). Diskursanalyse: et mulig bidrag til utdanningshistorisk forskning. *Barn*, 25(1), 65–80. <https://doi.org/10.5324/barn.v25i1.3595>
- Universitet i Sørøst-Norge, U. i. (u.å.). *Emneplan for Barns utvikling, lek og læring, del 2*.
- Vangsnes, V. (2018). Improvisasjon og didaktikk. *DRAMA*, 55(1), 18–25. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-4310-2018-01-05>
- Waterhouse, A.-H. L., Søyland, L. & Carlsen, K. (2019). Eksperimentelle utforskninger av materialer og materialitet i transmaterielle landskaper. *Formakademisk*, 12(1), 1. <https://doi.org/10.7577/formakademisk.2648>
- Ørbæk, T. & Engelsrud, G. (2022). Det merkes i kroppen at det «koker i hodet». Lærerstudenters refleksjoner fra møter med elever i egen praksisundervisning. *Nordisk Tidsskrift for Utdanning og Praksis = Nordic journal of education and practice*, 16(2), 41–60. <https://doi.org/10.23865/up.v16.3184>
- Østmoen, J. P. & Wilhelmsen, T. (2022). Å dvele ved og dele med – kollektiv selvstudie i barnehagelærerutdanningen. I A. R. Moxnes, T. Wilhelmsen, S. Øverås, M. O. Santana & T. K. Aslanian (Red.), *Barnehagelærerutdanning i endring: å forske på egen undervisningspraksis i høyere utdanning* (s. 188–201). Universitetsforlaget.

